

Р.Р. Романюк, О.Д. Зинюк

Західний науковий центр Національної академії наук України і Міністерства освіти і науки України

НАУКА ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА МЕХАНІЗМИ АКТИВІЗАЦІЇ

Проведено аналіз стану наукового потенціалу Західного регіону України у часовій динаміці, розглянуто проблемні питання щодо розвитку наукових досліджень, запропоновано пропозиції щодо управлінських і законодавчих ініціатив для активізації наукової та науково-технічної діяльності.

Науково-освітня сфера суспільного життя – складний механізм, зміни у якому мали б ґрунтуватися на трьох основних принципах: системність, яка орієнтована на стратегічні цілі; еволюційність у підходах і засобах досягнення мети; використання мотиваційних чинників, котрі забезпечать синергетичний ефект. Перший принцип вимагає бачення перспективи (яку країну будемо), визначає перелік оперативних цілей і засоби моніторингу на етапах просування. Другий – гарантує послідовність, продуманість та поетапність дій, а третій – вибудовує систему стимулів щодо впровадження змін на кожній ділянці зокрема.

На шляху до цивілізованих ринкових відносин головною рушійною силою є розвиток підприємництва та впровадження новацій. Нині забезпечення конкурентоспроможності країни слід пов'язувати не з масштабними і надвитратними проектами, а з проведенням цілеспрямованої політики щодо розвитку усіх ланок регіональної інноваційної системи, яка покликана просувати на ринок результати науково-дослідних робіт і стимулювати попит на науково-технічні розробки з боку споживачів інноваційної продукції, насамперед – підприємницького сектора [1].

Західний науковий центр Національної академії наук України і Міністерства освіти і науки України на основі державно-приватного партнерства з органами влади і місцевого самоврядування, представниками бізнес-середовища за участю всіх суб'єктів інноваційної інфраструктури є інтегруючим ядром регіональної інноваційної системи. Метою діяльності Західного наукового центру є консолідація науковців у вирішенні важливих комплексних проблем регіону, розвиток зв'язків науки, освіти та виробництва. Територіально робота Західного наукового центру охоплює наукові установи та вищі навчальні заклади 8 областей: Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької і Чернівецької.

Західний регіон України займає третє місце в Україні за кількістю кандидатів та докторів наук як за їх загальною чисельністю, так і за участю у сфері наукових і науково-дослідних робіт. Але питома частка вчених регіону, які працюють в сфері наукових досліджень, є чи не найнижчою в Україні. Уже побіжний аналіз кадрового наукового потенціалу України за регіонами яскраво свідчить про те, що переважна частина наукових досліджень (частка вчених, які працюють у науковій сфері) сконцентрована в Києві, незважаючи на значні кадрові ресурси в регіонах.

Кількість фахівців із ступенем доктора чи кандидата наук, які зайняті в економіці Західного регіону, постійно зростає. Проте головно таке збільшення стосується гуманітарних спеціальностей. На цьому тлі викликає занепокоєння те, що спостерігається стійка динаміка зменшення числа працівників наукових установ, що є типово і для України в цілому, проте в Західному регіоні особливо помітно [2]. Порівняно з 2000 роком таке зменшення у нашому регіоні сягає майже половини. Особливо загрозовано це виглядає для економіки країни, якщо проаналізувати чисельність фахівців, які виконували наукові роботи, за галузями наук. На тлі

зростання чисельності виконавців наукових робіт гуманітарного скерування відбувається значне скорочення виконання наукових робіт технічного профілю.

Сформульовано пропозиції щодо вирішення проблемних питань для активізації наукової та науково-технічної діяльності.

1. Пріоритетом держави в найближчі роки повинно стати поетапне збільшення рівня фінансування науки з виходом на планові показники 1,7% ВВП. Досвід країн, котрі займають нині провідні світові позиції, свідчить проте, що це завдання можна і необхідно виконати, якщо Україна прагне увійти до групи розвинутих держав світу.

2. Бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності повинно забезпечувати відтворення наукового потенціалу за усіма його структурними елементами (підготовка кадрів, оновлення матеріально-технічної бази, інформаційні послуги) із використанням різних рівнів фінансування – базове, програмно-цільове, конкурсне тощо. Вкрай важливим є завдання розроблення і прийняття відповідних нормативних документів, які знімуть існуючі протиріччя і чітко визначать механізми та принципи фінансування науки.

3. Потребує законодавчого врегулювання порядок проведення конкурсів на виконання наукових досліджень при формуванні державних цільових, науково-технічних та інноваційних програм із забезпеченням гарантій їх фінансування на етапі виконання. В країнах Європейського Союзу при використанні програмно-цільового фінансування реалізується комплекс завдань: підтримка пріоритетних напрямків наукових досліджень, підготовка кадрів, мотивація участі промисловців і підприємців у комерціалізації результатів досліджень тощо.

4. Необхідно активніше вмотивувати науковців до публікації своїх результатів у міжнародних авторитетних виданнях. Актуальним питанням є доступ науковців до міжнародних наукометричних баз даних (Scopus, Web of Sciences тощо) і електронних наукових видань, що вкрай важливо для стимулювання розвитку наукових досліджень та інтеграції української науки до світової.

5. Важливим є вироблення фінансових механізмів для розвитку патентно-ліцензійної діяльності, які дозволять вітчизняним дослідникам і винахідникам вийти на міжнародний рівень проведення експертиз, отримання охоронних документів, підтримки патентного захисту з метою участі в торгівлі об'єктами інтелектуальної власності.

6. Необхідно розширити академічні свободи при конкурсному фінансуванні досліджень та отриманні міжнародних грантів в частині уникнення тендерних процедур, які по своїй суті суперечать умовам отримання такого фінансування. Слід також переглянути митні вимоги, які стосуються закупівлі (чи спонсорської передачі) наукового обладнання, літератури, наукової періодики тощо.

7. Важливо виробити систему накопичувальних соціальних гарантій для наукових працівників, яка сприятиме поверненню престижу праці дослідника.

1. Зянько В. В. *Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку. Монографія.* – Вінниця: УНІВЕРСУМ – Вінниця, 2008. – 397 с.

2. Назарчук З. Т. *Наука Західного регіону України: тенденції, проблеми та пропозиції* / З. Т. Назарчук, І. М. Мриглюд, Р. Р. Романюк // *Вісник Національної академії наук України.* – 2013. - № 6. – С. 61-70.